

EVROPSKI VARUH ČLOVEKOVIH PRAVIC

Naloga evropskega varuha človekovih pravic je, da obravnava primere nepravilnosti pri delovanju institucij, organov, uradov in agencij Evropske unije. Ukrepa lahko na lastno pobudo ali na podlagi pritožb, ki jih vložijo državljani EU oziroma fizične ali pravne osebe s prebivališčem ali statutarnim sedežem v kateri od držav članic. Imenuje ga Evropski parlament za čas trajanja zakonodajnega obdobja.

PRAVNA PODLAGA

Členi 20, 24 in 228 Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU) in člen 43 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah.

Statut in naloge evropskega varuha človekovih pravic so bili natančno določeni s sklepom, ki ga je Parlament sprejel 9. marca 1994 po posvetovanju s Komisijo in odobritvi Sveta^[1]. Varuh človekovih pravic je nato sprejel določbe o izvajanju tega sklepa. Sklep je bil po istem postopku razveljavljen in nadomeščen z [Uredbo](#) Evropskega parlamenta z dne 24. junija 2021^[2]. Postopki za izvolitev in razrešitev varuha človekovih pravic so določeni v členih od 231 do 233 Poslovnika Evropskega parlamenta.

CILJI

Funkcija evropskega varuha človekovih pravic je nastala z Maastrichtsko pogodbo leta 1992, njen namen pa je:

- izboljšati varstvo državljanov in fizičnih ali pravnih oseb s prebivališčem ali statutarnim sedežem v kateri od držav članic v primeru nepravilnosti pri delovanju institucij, organov, uradov ali agencij Evropske unije ter
- s tem krepiti odprtost in demokratično odgovornost pri odločanju in upravljanju institucij EU.

[1]UL L 113, 4.5.1994, str. 15 – spremenjen s sklepoma Evropskega parlamenta z dne 14. marca 2002 (UL L 92, 9.4.2002, str. 13) in z dne 18. junija 2008 (UL L 189, 17.7.2008, str. 25).

[2][Uredba](#) (EU, Euratom) 2021/1163 Evropskega parlamenta z dne 24. junija 2021 o pravilih in splošnih pogojih, ki urejajo opravljanje nalog varuha človekovih pravic (Statut evropskega varuha človekovih pravic), in razveljavitvi Sklepa 94/262/ESPJ, ES, Euratom (UL L 253, 16.7.2021, str. 1).

A. Statut

1. Izvolitev

a. Zahteve

Evropskega varuha človekovih pravic je treba izbrati med osebami, ki:

- so državljani Unije,
- imajo polne državljanske in politične pravice,
- imajo vsa potrebna zagotovila neodvisnosti,
- izpolnjujejo pogoje za opravljanje najvišje sodniške funkcije v svoji državi ali imajo priznано znanje in izkušnje za opravljanje nalog varuha človekovih pravic ter
- v dveh letih pred datumom objave razpisa za kandidature niso opravljale funkcije člana nacionalne vlade ali poslanca Evropskega parlamenta, Evropskega sveta ali Evropske komisije.

b. Postopek

Na začetku vsakega parlamentarnega obdobja ali v primeru smrti, odstopa ali razrešitve aktualnega varuha človekovih pravic predsednik Evropskega parlamenta pozove k vložitvi kandidatur za izvolitev na položaj varuha človekovih pravic in določi rok za njihovo vložitev. Kandidature mora podpreti vsaj 40 poslancev Evropskega parlamenta, ki prihajajo iz vsaj dveh držav članic. Kandidature se vložijo pri Odboru Parlamenta za peticije, ki preveri njihovo dopustnost. Odbor lahko predlaga predstavitev kandidatov. Parlament nato glasuje o seznamu dopustnih kandidatur. Varuha človekovih pravic se izvoli z večino oddanih glasov.

2. Mandat

a. Trajanje

Evropski parlament varuha človekovih pravic izglasuje po vsakih evropskih volitvah za čas trajanja zakonodajnega obdobja. Lahko je ponovno izvoljen.

b. Obveznosti

Med mandatom ima varuh človekovih pravic naslednje dolžnosti:

- pri opravljanju svojih nalog mora biti popolnoma neodvisen in nepristranski;
- pri opravljanju svojih nalog ne sme zahtevati ali sprejemati navodil od nobene vlade, institucije, organa, urada ali subjekta;
- vzdržati se mora vseh dejanj, ki niso združljiva z naravo njegovih dolžnosti;
- ne sme opravljati nobenih drugih političnih ali upravnih nalog ali druge plačane ali neplačane zaposlitve.

3. Razrešitev

Na zahtevo Parlamenta lahko Sodišče Evropske unije varuha človekovih pravic razreši, če ne izpolnjuje več pogojev za opravljanje nalog ali če stori hudo napako.

B. Naloge

1. Obseg

Varuh človekovih pravic obravnava primere nepravilnosti pri delovanju institucij, organov, uradov ali agencij Evropske unije.

a. Ugotovi lahko nepravilnosti, če institucija ne spoštuje:

- temeljnih pravic,
- pravnih pravil ali načel,
- načel dobrega upravljanja.

Preiskave Evropskega varuha človekovih pravic se nanašajo zlasti na:

- transparentnost pri odločanju in lobiranju/prevzemanju odgovornosti,
- dostop do dokumentov,
- kulturo opravljanja storitev,
- spoštovanje postopkovnih pravic,
- pravilno uporabo diskrecijske pravice,
- spoštovanje temeljnih pravic,
- zaposlovanje,
- dobro urejanje vprašanj v zvezi z osebjem EU in imenovanji,
- dobro finančno poslovanje,
- etiko,
- sodelovanje javnosti pri odločanju EU.

Približno tretjina preiskav, ki jih vsako leto opravi varuh človekovih pravic, se nanaša na opustitev ali zavrnitev posredovanja informacij.

b. Izjeme

Varuh človekovih pravic ne more obravnavati:

- delovanja Sodišča Evropske unije pri opravljanju sodne dejavnosti. Preiskave, ki jih sme varuh človekovih pravic izvajati v zvezi s Sodiščem Evropske unije, se lahko nanašajo zgolj na njegove nesodne dejavnosti, na primer na javna naročila, pogodbe in kadrovske zadeve;
- pritožb proti lokalnim, regionalnim in nacionalnim organom, tudi če se nanašajo na zadeve, ki so povezane z Evropsko unijo;
- dejavnosti nacionalnih sodišč ali varuhov človekovih pravic: evropski varuh človekovih pravic ni organ za obravnavanje pritožb zoper odločbe, ki jih sprejmejo ti organi;
- zadev, ki pred tem niso bile obravnavane v ustreznih upravnih postopkih v pristojnih organih;
- pritožb proti posameznim uradnikom EU v povezavi z njihovim ravnanjem.

2. Posredovani dokumenti

Evropski varuh človekovih pravic začne preiskave, ki jih oceni kot upravičene, in sicer na lastno pobudo ali na podlagi pritožb, ki mu jih neposredno ali prek poslanca Evropskega parlamenta predložijo državljani Evropske unije ali fizične ali pravne osebe s prebivališčem ali statutarnim sedežem v kateri od držav članic, razen če so ali so bila domnevna dejanja že predmet sodnega postopka.

3. Preiskovalna pooblastila

Evropski varuh človekovih pravic lahko zahteva informacije od:

- institucij in organov, ki so to dolžni upoštevati in mu omogočiti dostop do zahtevanih dokumentov, razen če tega ne morejo storiti iz utemeljenih razlogov zaupnosti;
- uradnikov in drugih uslužbencev teh institucij in organov, ki so na zahtevo varuha človekovih pravic dolžni pričati, čeprav jih še naprej obvezujejo pravila, ki veljajo zanje;
- organov držav članic, ki so to dolžni upoštevati, razen če razkritje zahtevanih informacij prepovedujejo zakoni in drugi predpisi, čeprav se lahko varuh v tem primeru z njimi seznanil, če se obveže, da jih ne bo širil.

Če varuh človekovih pravic ne dobi zelene pomoči, o tem obvesti Parlament, ki sprejme ustrezne ukrepe. Varuh lahko ob spoštovanju ustreznih nacionalnih predpisov sodeluje tudi z ustreznimi sogovorniki v državah članicah. Če so podatki takšne narave, da sodijo v kazensko pravo, varuh o tem takoj obvesti pristojne nacionalne organe in Evropski urad za boj proti goljufijam (OLAF). Po potrebi lahko obvesti institucijo EU, v kateri je uradnik ali uslužbenec zaposlen.

4. Izid preiskav

Varuh človekovih pravic skupaj z institucijo ali organom v postopku po najboljših močeh poišče rešitev, ki je zadovoljiva za pritožnika. Če ugotovi nepravilnost, naslovi svoja priporočila na pristojno institucijo ali organ, ki ima na voljo tri mesece, da ga seznanil s svojim stališčem. Če institucija predlaganih priporočil ne sprejme, lahko varuh človekovih pravic pripravi posebno poročilo, ki ga predloži Evropskemu parlamentu. Evropski parlament lahko nato pripravi poročilo o posebnem poročilu, ki ga je predložil varuh človekovih pravic. Nazadnje varuh človekovih pravic o izidu preiskav obvesti pritožnika. Posreduje mu tudi mnenje pristojne institucije ali organa in svoja priporočila.

C. Upravna struktura

Evropski varuh človekovih pravic ima na voljo sekretariat, za zaposlene v njem pa veljajo pravila evropske javne uprave. Vodjo sekretariata imenuje varuh.

D. Dejavnosti

Prvi evropski varuh človekovih pravic Jacob Söderman je služboval v dveh parlamentarnih obdobjih, od julija 1995 do 31. marca 2003. Med njegovim mandatom (leta 2001) je Parlament potrdil Evropski kodeks dobrega ravnanja javnih uslužbencev. Gre za postopkovni kodeks, ki sledi načelom upravnega prava EU iz sodne prakse Sodišča Evropske unije, zgleduje pa se tudi po nacionalnih zakonodajah. Varuh se na določbe kodeksa opira med preiskavami, ki jih sproži za ugotavljanje nepravilnosti.

Kodeks vsebuje tudi smernice za uradnike EU in jih spodbuja k upoštevanju najvišjih upravnih standardov.

Mandat evropskega varuha človekovih pravic je od aprila 2004 do 14. marca 2013 opravljal Nikiforos Diamanduros, ki je s položaja odstopil 1. oktobra 2013. V času svojega mandata je 11. julija 2006 predlagal prilagoditve statuta varuha človekovih pravic, Odbor za peticije, Parlament in Svet pa so njegov predlog podprli. Statut je bil spremenjen, da bi se okrepila in pojasnila vloga varuha, na primer v zvezi z dostopom do dokumentov in posredovanjem informacij Evropskemu uradu za boj proti goljufijam, če zadeva spada v njegove pristojnosti.

Po izvolitvi v Evropskem parlamentu na delnem -zasedanju julija 2013 je 1. oktobra 2013 evropska varuhinja človekovih pravic postala nekdanja irska varuhinja Emily O'Reilly. Kot varuhinja je bila ponovno potrjena po evropskih volitvah leta 2014 in leta 2019. Osredotočila se je na vprašanja, ki so v središču pozornosti državljanov, in poskrbela, da EU dosega najvišje standarde upravljanja, transparentnosti in etike, ter je tako povečala prepoznavnost vloge varuha človekovih pravic. Zavzema se tudi za transparentnost v postopku odločanja EU, zlasti v dialogih in v Svetu, pa tudi za večjo transparentnost lobiranja, strokovnih skupin, nasprotij interesov, pojava rotirajočih vrat, agencij EU (kot sta na primer Evropska agencija za mejno in obalno stražo in Frontex) in mednarodnih pogajanj (kot je čezatlantsko partnerstvo za trgovino in naložbe – TTIP). Prizadeva si tudi za izboljšanje pravil za žvižgače, evropske državljanske pobude in invalidnosti. Preučila je tudi nepravilnosti pri imenovanju nekdanjega generalnega sekretarja Komisije. Evropska varuhinja človekovih pravic usklajuje tudi evropsko mrežo varuhov človekovih pravic in od leta 2017 vsaki dve leti podeli nagrado za dobro upravljanje.

VLOGA EVROPSKEGA PARLAMENTA

Čeprav je evropski varuh človekovih pravic pri opravljanju svojih nalog povsem neodvisen, ima značaj parlamentarnega varuha, zato 1. poglavje, ki obravnava Evropski parlament, navaja člen 228 PDEU. Varuh človekovih pravic je tesno vezan na Parlament, ki je izključno pristojen za njegovo izvolitev in za to, da Sodišču predlaga njegovo razrešitev, da določi pravila, ki urejajo njegove naloge, mu pomaga pri preiskavah in prejema njegova poročila. Odbor za peticije na podlagi Poslovnika (člen 232) vsako leto pripravi poročilo o varuhovem letnem poročilu o dejavnostih. V teh poročilih je odbor večkrat izrazil podporo njegovemu delu in poudaril, da bi morale institucije EU tesno sodelovati z evropskim varuhom, da bi se, predvsem z izvajanjem njegovih priporočil, povečali transparentnost in odgovornost Unije. Parlament je 12. februarja 2019 sprejel resolucijo o osnutku uredbe, ki predlaga posodobitev statuta varuha človekovih pravic, da bi okrepili njegovo neodvisnost in pooblastila. Po pridobitvi mnenja Evropske komisije in odobritvi Sveta Evropske unije 18. junija 2021 je Evropski parlament 24. junija 2021 sprejel [Uredbo](#) o novem statutu evropskega varuha človekovih pravic, ki kodificira številne delovne prakse urada, kot je pooblastilo za začetek preiskav na lastno pobudo.

Georgiana Sandu

